

Verbeteren van de doorstroom mbo-hbo

Uitkomsten van een
praktijkgericht onderzoek

Publieksverslag

Over het onderzoek

Achtergrond

Zo'n 40 procent van de mbo-studenten studeert verder in het hbo. Deze overstap biedt studenten de mogelijkheid om een extra diploma te halen, zich verder te ontwikkelen en hun kansen op de arbeidsmarkt te verbreden.

In de praktijk lukt de overstap nog niet altijd goed. Relatief veel studenten met een mbo-vooropleiding vallen in het eerste jaar hbo uit (20-25%) of switcht van opleiding (15-20%). Mbo- en hbo-instellingen willen studenten de kans geven zichzelf te ontwikkelen in het hbo, maar tegelijk ervaren ze druk om uitval te verlagen en het studiesucces te verhogen. Om dit dilemma te doorbreken is het belangrijk om samen te werken. Dit gaat verder dan samenwerking rond individuele studenten en vereist regionale en landelijke samenwerking om activiteiten en beleid van mbo en hbo af te stemmen.

Ook in Gelderland zag het mbo en hbo het belang om samen te werken, ervaringen uit te wisselen en van elkaar te leren. Vanuit deze behoefte is dit praktijkgerichte onderzoeksproject ontstaan. Het onderzoek is uitgevoerd tussen 2019 en 2022 met subsidie van het Nationaal Regieorgaan Onderzoek (NRO).

In drie designteamen gingen mbo- en hbo-docenten samen aan de slag om activiteiten te ontwikkelen die de doorstroom van mbo naar hbo makkelijker maken. Daarnaast is een meetinstrument ontwikkeld om de groei in vaardigheden van studenten te meten.

Leeswijzer

Deze publieksrapportage geeft een breed toegankelijke samenvatting van het project en gaat in op:

- de werkwijze van de designteamen
- de activiteiten die de drie designteamen hebben (door)ontwikkeld.
- het ontwikkelde meetinstrument en de resultaten.
- conclusies en lessen uit het project.

Het complete onderzoeksverslag, filmpjes over twee designteamen en een handreiking met tips voor het verbeteren van de overstap mbo-hbo zijn [hier](#) te vinden.

Het project

Het project bouwt voort op een eerder initiatief dat liep tussen 2017 en 2020. Naast ROCA12, Graafschap College en de HAN University of Applied Sciences zijn nu ook ROC Nijmegen en Rijn IJssel betrokken. Met deze nieuwe samenstelling is het project **verbreed** naar alle Gelderse ROC's. De wens van de instellingen was om voort te bouwen op bestaande activiteiten en deze te **verdiepen**. Ook was er behoefte aan inzicht in de opbrengsten van activiteiten voor studenten die overstappen.

In drie designteams gingen mbo- en hbo-docenten samen aan de slag om activiteiten te ontwikkelen die de overstap van mbo naar hbo makkelijker maken.

Elk designteam richtte zich op een ander thema; voorlichtingsactiviteiten, mbo-keuzedeel voorbereiding hbo en loopbaanoriëntatie- en begeleiding (hierna LOB). Vanuit de design thinking methodiek hebben de designteams eerst een probleemverkenning uitgevoerd en daarbij met studenten en docenten gesproken. Vervolgens is de ontwerpvraag geformuleerd en zijn verschillende oplossingsrichtingen geformuleerd. Er is een ontwerp voor een activiteit gemaakt, er zijn pilots gehouden en na evaluatie is soms bijgesteld en geïmplementeerd. Daarnaast vond er onderzoek plaats naar de ontwikkeling van zogenaamde hbo- en LOB-vaardigheden van studenten. De begeleiding van de designteams en het onderzoek werd uitgevoerd door KBA Nijmegen, HAN University of Applied Sciences en Oberon.

The logo for ROC Nijmegen, featuring the letters 'ROC' in a bold, black, sans-serif font with a white outline, followed by 'NIJMEGEN' in a smaller, black, sans-serif font. A thin orange horizontal line is positioned below the text.The logo for Rijn IJssel, with 'rijn' in orange and 'ijssel' in purple, both in a lowercase, sans-serif font.The logo for Graafschap College, featuring a stylized 'G' icon composed of blue and green geometric shapes, followed by the text 'Graafschap College' in a bold, black, sans-serif font.The logo for ROCA12, with 'R O C' in a bold, black, sans-serif font, followed by a stylized graphic of three black curved lines, and 'A 12' in a bold, black, sans-serif font.The logo for HAN, with 'HAN' in a bold, pink, sans-serif font, followed by a pink horizontal line.

Deelnemende Gelderse mbo- en hbo-instellingen

Werkwijze Designteams

Drie designteams hebben zich ieder gericht op een ander thema. Uitgangspunten bij het samenstellen van de designteams waren:

- Elke instelling is in elk designteam vertegenwoordigd;
- De designteams zijn niet te groot (+/- 6 personen) om de snelheid erin te houden;
- Elke docent heeft een achterwacht als eventuele plaatsvervanger;
- Elk designteam heeft een onderzoeker die optreedt als procesbegeleider en kennis uit eerder onderzoek en literatuur inbrengt;

De design thinking methode wordt gebruikt als werkwijze waarbij per designteam de fases probleemverkenning, probleemformulering, projectontwerp, pilot en evaluatie worden doorlopen.

Team 1

Mbo-keuzedeel
'Vorbereiding op het
hbo'

Docenten vanuit opleidingen economie:

- Rijn IJssel
- ROC Nijmegen
- ROC A12
- Graafschap college
- HAN University of Applied Sciences
- Onderzoeker vanuit KBA Nijmegen

Team 2

Voorlichtingsactiviteiten
gericht op het hbo

Docenten vanuit:

- Rijn IJssel
- ROC Nijmegen
- ROC A12
- Graafschap college
- HAN University of Applied Sciences
- Onderzoeker vanuit HAN

Team 3

LOB-training voor
mbo- en hbo-docenten

Docenten vanuit:

- ROC Nijmegen
- ROC A12
- Graafschap college
- HAN University of Applied Sciences
- Onderzoeker vanuit HAN

Team 1: Mbo-keuzedeel 'Vorbereiding op het hbo'

Dit designteam richtte zich op het doorontwikkelen van het mbo-keuzedeel 'voorbereiding op het hbo'. De betrokken docenten kwamen uit opleidingen van het domein Economie, een domein waarin veel studenten uitvallen in de overstap mbo-hbo. Deze mbo-docenten waren ook betrokken bij het geven van het keuzedeel in hun opleiding. Samen constateerden de docenten dat er nog expertise en voorbeelden ontbraken om een goed keuzedeel neer te zetten dat mbo-studenten stimuleert een overwogen keuze voor het hbo te maken en hen voorbereidt op het hbo.

Probleemverkenning

De docenten in het designteam vroegen zich af of de huidige invulling van het keuzedeel, dat voor een groot deel bestaat uit een onderzoeksproject, een effectieve manier is om kennis te maken met het hbo. Ook hadden ze behoefte aan handvatten die differentiatie tussen studenten mogelijk maakt, en tegelijk de vrijheid van docenten in hoe ze les willen geven waarborgt.

Naast hun eigen vragen heeft ieder lid van het designteam binnen hun opleiding interviews gehouden met studenten en mededocenten. De belangrijkste zaken die hieruit naar voren kwamen waren:

- Studenten hadden behoefte aan *realistische oriëntatie*;
- Docenten vonden dat het keuzedeel meer contextrijk gegeven kon worden.
- Studenten en docenten wilden meer aandacht voor het oefenen van *studievaardigheden*;
- Zowel studenten als docenten vonden maatwerk belangrijk. Studenten deden veelal dezelfde oriëntatie-opdrachten. Studenten die al verder waren in hun keuzeprocess vonden sommige opdrachten niet passend;

- Het keuzedeel was soms verplicht. Dat werkte volgens docenten niet, omdat het programma gericht is op studenten die het hbo serieus overwegen;
- Studenten en docenten wensten meer kennis over het hbo bij degenen die het keuzedeel geven. Studenten wilden docenten die enthousiast zijn over het hbo en kennis hebben van de benodigde studievaardigheden;
- Sommige studenten moeten volgens docenten nog hun *taalniveau* op Nederlands en Engels omhooghalen om goed voorbereid naar het hbo te gaan.

Ontwerpvraag

Op basis van de probleemverkenning focuste het designteam zich op de vraag: Hoe kan een beter bewustzijn van de benodigde studievaardigheden voor het hbo en de mate waarin studenten deze beheersen bijdragen aan een meer overwogen keuze voor het hbo en een goede voorbereiding op het hbo?

Hiermee wilde het team meer aandacht geven aan vaardigheden die studenten nodig hebben voor het hbo. Dit had als doel:

1. Bewustwording bij studenten van de benodigde vaardigheden in het hbo;
2. Inzicht bij studenten in de hbo-vaardigheden waar ze aan moeten werken of al goed beheersen;
3. Goed toegeruste docenten om het keuzedeel te kunnen geven.

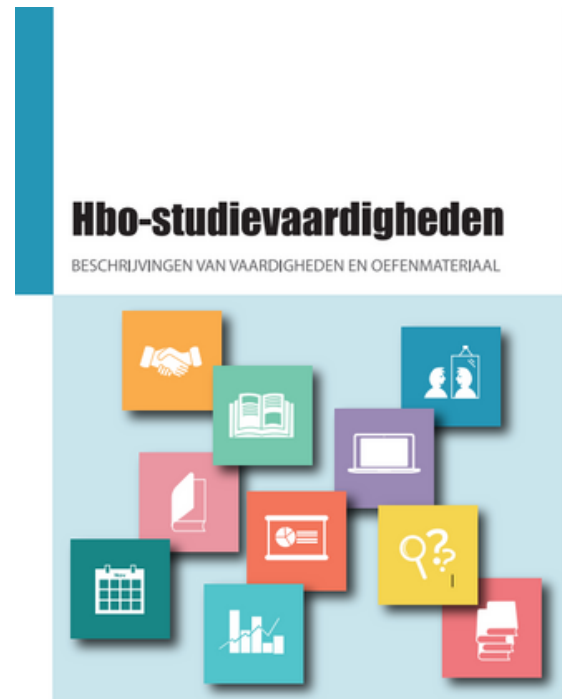
Het ontwerp

Om dit doel te bereiken heeft het designteam een 'magazijn' gemaakt. Het magazijn biedt voorbeeldmateriaal waaruit docenten kunnen putten om het keuzedeel te vullen. Het magazijn bouwt voort op een studievaardighedenset mbo-hbo uit Noord-Nederland[1]. De tien vaardigheden in dit document dienen ook als uitgangspunt voor de LOB-box mbo-hbo op de website bekijkjetoekomstnu.nl[2].

Het magazijn is [hier](#) in te zien. Het document kan gedeeld worden met docenten maar ook met studenten. In het document is per vaardigheid een aantal deelvaardigheden geformuleerd. Studenten kunnen met een rapportcijfer aangeven in hoeverre ze elke deelvaardigheid beheersen en aan welke vaardigheid ze nog willen werken. Daarna volgen voor elke vaardigheid verwijzingen naar oefenmateriaal.

Bij het oefenmateriaal is een beschrijving gemaakt die docenten en studenten kan helpen om te kiezen. Naar aanleiding van feedback van studenten en docenten is deze beschrijving uitgebreid met informatie over de deelvaardigheden die worden geoefend, een uitleg over wat het oefenmateriaal inhoudt, een beschrijving van het type materiaal en de geschatte tijd om het uit te voeren.

Er is op verschillende manieren aandacht besteed aan het magazijn binnen de instellingen. Voorbeelden zijn presentaties en workshops voor docenten, verspreiding onder docenten Nederlands en docenten van het keuzedeel, bespreken tijdens management- en teamoverleggen, het opnemen in het interne onderwijssysteem en het delen via het regionale samenwerkingsverband RxH.

[1] Convenant succesvolle doorstroom mbo-hbo Noord-Nederland, zie [hier](#)

[2] Deze website is een initiatief van Spirit4you, een samenwerkingsverband van vo-, mbo- en hbo-scholen en gemeenten in de regio Haaglanden

Team 2: Voorlichtingsactiviteiten gericht op het hbo

Het tweede designteam richtte zich op voorlichtingsactiviteiten buiten het curriculum. Het doel van dit designteam was een betere inbedding van de eerder ontwikkelde 'hbo-survivaldag'.

Probleemverkenning

Het designteam is gestart met een probleemverkenning. Hiervoor is een aantal studenten geïnterviewd. Zij benoemden onder andere:

- Behoefte aan meer ondersteuning bij de keuze voor een hbo-studie;
- Behoefte aan voorlichting die rekening houdt met de verschillende situaties en motieven van studenten om te kiezen voor het hbo;
- Het bieden van een realistisch beeld van het hbo. Bijvoorbeeld van de mate van zelfstandigheid en verantwoordelijkheid, een andere manier van studeren, verdieping van de inhoud en het tempo van studeren in het hbo.

Belangrijk vond het designteam om studenten te stimuleren zelf te onderzoeken of de keuze voor het hbo passend en realistisch is. Onderdeel hiervan is om bij de activiteit een eerlijk beeld te geven van de verschillen en overeenkomsten tussen mbo en hbo, waaronder de benodigde hbo-vaardigheden. Ook is de activiteit zoveel mogelijk ervaringsgericht en zijn studenten die zelf de overstap mbo-hbo hebben meegemaakt actief betrokken.

Ontwerp

Er is voortgebouwd op ervaringen met de hbo-survivaldag in een eerder project. Deze dag was vooral gericht op studenten in de sector techniek en de wens was om dit te verbreden. Hierbij is gekozen voor de focus op de vraag: Welke bijdrage levert een voorlichtingsdag - door studenten georganiseerde en vooral gericht op hbo-studievaardigheden - aan het creëren van een realistisch beeld van het hbo en daarmee aan een bewustere keuze voor het hbo?

Er is een voorlichtingsmiddag ontworpen waarbij mbo-studenten op een interactieve manier kennis maakten met het hbo. Deze voorlichting was vooral gericht op inzicht in de benodigde studievaardigheden en minder op de inhoud van de opleiding. In 2021 is de middag één keer online gehouden wegens corona maar omdat de activiteit juist om interactie en kennisdeling draait was dit minder succesvol. De middag is in 2022 weer fysiek georganiseerd en is toen twee keer gehouden. Een keer voor mbo-studenten uit het educatieve domein van ROC Nijmegen en één keer voor mbo-studenten met techniek en ICT als achtergrond van alle vier de betrokken ROC's. Hiervan is een [video](#) gemaakt.

De middag begon met hbo-studenten die zelf de overstap hadden gemaakt en hun ervaringen deelden. Daarna volgde een rondleiding door de HAN-locatie. Vervolgens gingen studenten in groepen onder leiding van een hbo-student aan de slag met een voorbeeldopdracht uit het hbo. Deze onderdelen zijn toepasbaar voor alle domeinen, waarbij de voorbeeldopdracht wordt aangepast op basis van de studieachtergrond van de studenten.

De afsluiter van de middag is verschillend ingevuld. Bij de voorlichtingsdag voor studenten uit het educatieve domein was er een informele borrel waar studenten bij standjes meer informatie konden vinden over hbo-opleidingen in het educatieve domein. Bij de voorlichtingsdag voor studenten uit de techniek en ICT waren er presentaties over de gedane opdracht en als afsluiter een informele borrel in het campuscafé.

Tips en werkzame factoren

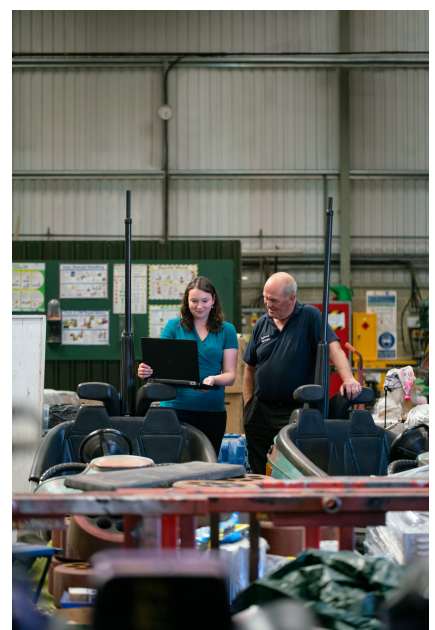
Uit de activiteiten van het designteam 'voorlichting over het hbo' volgen verschillende tips en werkzame factoren. Deze tips kunnen andere instellingen gebruiken die met dit thema aan de slag willen.

Interactie en de mogelijkheid voor laagdrempelig contact zijn belangrijke pijlers. Dit maakt het makkelijk voor mbo-studenten om vragen te stellen en zelf te toetsen of het hbo voor hen passend is. Onderdelen die dit mogelijk maakten waren o.a. in kleinere groepen een rondleiding en een voorbeeldopdracht uit het hbo doen.

De middag werd grotendeels geleid door hbo-studenten die zelf ook de overstap mbo-hbo hadden gedaan. Zij konden daardoor goed inschatten aan welke informatie de mbo-studenten behoefte hadden.

De voorlichtingsdag was breed ingestoken. Er was aandacht voor studievervaardigheden die nodig zijn in het hbo, onafhankelijk van de studieachtergrond. Wel was het programma flexibel genoeg om waar nodig onderdelen aan te passen aan het ROC of type studie.

De afdeling Marketing, Communicatie en Voorlichting van de HAN hielp op de achtergrond mee met de organisatie van de middagen in het educatief domein. Studenten van de studieverenigingen hielpen mee met de middag voor studenten uit techniek en ICT. Er is wel behoefte om de voorlichtingsdagen structureel te beleggen bij een partij, zodat het een vast aanbod wordt.

Team 3: LOB-training voor mbo- en hbo-docenten

Het derde designteam gaf aandacht aan de overstap mbo-hbo binnen het thema 'LOB in het curriculum'. Het team bouwde voort op het vorige project waarin LOB-instrumenten voor loopbaanbegeleiders beschikbaar werden gesteld.

Probleemverkenning

Om knelpunten in beeld te krijgen heeft het designteam docenten en studenten geïnterviewd. De belangrijkste zaken die hieruit naar voren kwamen waren:

- Er was behoefte aan meer samenwerking. Teams en instellingen weten te weinig van elkaar op welke manier er binnen LOB aandacht wordt besteed aan de overstap mbo-hbo.
- Mbo-studenten hadden veel behoefte aan een beter gesprek met hun docent over een mogelijke overstap naar het hbo. Zij gaven aan nu soms niet serieus genomen te worden.
- Binnen het mbo kan er meer richting, waardering, aandacht en prioritering aan LOB gegeven worden.
- Meer maatwerk in het hbo is wenselijk. Mbo-studenten nemen vaak al veel praktijkervaring mee, maar missen soms bepaalde studievaardigheden als 'plannen'. Hier zou meer op ingespeeld kunnen worden.

Naast interviews deed het designteam ook een inventarisatie van bestaande activiteiten in de overstap mbo-hbo. Het designteam concludeerde dat er in Gelderland al veel oriëntatieactiviteiten voor studenten gedaan worden en ook steeds meer aandacht aan LOB wordt gegeven. De professionalisering, uitwisseling en kennisdeling tussen docenten uit mbo en hbo kreeg echter nog weinig aandacht.

Citaten uit de interviews

"Ik weet niet wat LOB is" (hbo-docent)

"Volgens mij doen we al wel veel aan LOB?" (mbo-docent)

"Ik vind LOB een 'moetje!'" (mbo-docent)

"We hebben geen zicht op studiesucces van doorgestroomde studenten." (mbo-docent)

"De loopbaanvoorbereiding op school sloot niet aan bij doorstroom naar het hbo. Bij het keuzedeel vond ik de voorbereiding op wiskunde op hbo-niveau van meerwaarde, maar ik verwacht niet dat het hbo veel anders is dan het mbo nu" (mbo-student)

"Er zijn LOB-opdrachten, maar er is geen terugkoppeling, nabespreking of follow-up" (mbo-student)

"Ik heb geen voorbereiding gehad op het mbo" (hbo-student met mbo-achtergrond)

Ontwerpvrage

Het designteam is vervolgens aan de slag gegaan met de volgende ontwerpvrage: Hoe kan LOB zodanig geprofessionaliseerd worden dat mbo- en hbo-docenten beter toegerust zijn om studenten te begeleiden in de overstap van het mbo naar het hbo? Het doel is om de docent te ondersteunen met expertise, in contact te brengen met collega's bij andere mbo- en hbo-instellingen en deze bewust te maken van het nut van LOB. Hiermee kan de docent de student beter begeleiden in de overstap mbo-hbo en kan de student bewuster leren en zich voorbereiden op het hbo (o.a. op hbo-vaardigheden).

Het ontwerp

Het designteam heeft een training van drie bijeenkomsten ontworpen waarin mbo- en hbo-docenten elkaar ontmoeten, gekoppeld aan het thema LOB. De training vond plaats in het voorjaar van 2022. 19 docenten vanuit de diverse Gelderse mbo-locaties en de HAN hebben de training (deels) gevolgd. Van de training is een [video](#) gemaakt.

In de derde bijeenkomst is met de deelnemers gereflecteerd en geëvalueerd. Uit de ervaringen van de docenten kwam een top 4 meest gewaardeerde onderdelen van de training naar voren:

1. Het podiuminterview met studenten

Deelnemers vonden het waardevol om de ervaringen van studenten te horen die succesvol van mbo naar hbo zijn overgestapt. Een aandachtspunt is om ook studenten te betrekken die in de overstap zijn uitgevallen, deze studenten zijn wel lastiger te bereiken.

2. Presentatie door het Expertisepunt LOB

Deelnemers waardeerden de kennismaking met het aanbod van LOB-tools en de reflectie op de rol en functie van LOB.

3. Mindmap-opdracht rollen en taken slb'er

De deelnemers gingen zelf aan de slag en vonden het waardevol dat de verschillen en overeenkomsten tussen taken van de slb'er in het mbo en hbo inzichtelijk werden.

4. Workshops over loopbaangesprekken voeren en gebruik van muziek binnen LOB

De workshops vonden docenten creatief, vernieuwend en inspirerend en zetten hen aan het denken dat LOB ook anders kan.

Deelnemers gaven aan dat ze dankzij de training meer tools kregen, ze bewuster werden van de rolinvulling als studieloopbaanbegeleider (slb'er), dat kennis over LOB is opgefrist, het belang van LOB bij hen extra is onderstreept en dat zij meer inzicht kregen in de verschillen tussen mbo en hbo. Er waren ook enkele deelnemers die nog wat meer concrete handvatten of praktische tips voor lessen of leerlingbegeleiding hadden gewild.

Metten van hbo-vaardigheden

In alle drie de designteams is het belang van hbo-vaardigheden voor een succesvolle overstap mbo-hbo aan bod gekomen. In het onderzoek is daarom een meetinstrument ontwikkeld in de vorm van een vragenlijst voor studenten. Het instrument heeft op twee vlakken meerwaarde:

1. Als reflectietool biedt het studenten en docenten inzicht in de (ontwikkeling van) hbo-vaardigheden.
2. Als meetinstrument geeft het inzicht in de ontwikkeling van hbo-vaardigheden onder studenten, en in hoeverre dit samenhangt met deelname aan (oriëntatie)activiteiten en studiesucces in het hbo.

Theoretische achtergrond

Centraal in het meetinstrument staan hbo-vaardigheden van studenten die volgens eerder onderzoek nodig zijn om te slagen in het hbo. Dit zijn vaardigheden die studenten in het mbo zich al (deels) eigen kunnen maken en los staan van de vakinhoud van opleidingen. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen generieke studievoordigheden en loopbaancompetenties.

In de literatuur worden hbo-vaardigheden veelal benaderd als **generieke studievoordigheden** zoals plannen, (lange) teksten lezen en presentaties geven. Hoewel ze relevant zijn voor elke hbo-student (De Haas et al., 2014) vormen ze in het bijzonder voor de mbo-instromer een struikelblok, met name in het eerste jaar van het hbo. Studenten kunnen zowel binnen het mbo als hbo generieke studievoordigheden aanleren.

Naast studievoordigheden is het belangrijk voor studenten om zelf sturing te kunnen geven aan hun loopbaan om een weloverwogen keuze voor een vervolgoopleiding te kunnen maken. Meijers et al. (2006) onderscheiden vijf

loopbaancompetenties: kwaliteitenreflectie (ontdekken van eigen sterke en minder sterke kanten), motievenreflectie (reflectie op eigen wensen en waarden), werkexploratie (onderzoeken welke type taken en banen passen), loopbaansturing (verantwoordelijk zijn en sturen op eigen loopbaan) en netwerken (contacten opbouwen en onderhouden). Recent onderzoek laat zien dat mbo-studenten nog onvoldoende ondersteund worden in de keuzeprocessen in het mbo en de voorbereiding op het hbo (Inspectie van het Onderwijs, 2021; Mulder & Westerhuis, 2022).

Het meetinstrument

Er zijn stellingen ontworpen waarmee studenten zichzelf beoordelen op de mate waarin ze over generieke studievoordigheden en loopbaancompetenties beschikken. De vragenlijst is dus geen objectieve meting maar een zelfbeoordeling. Er is zoveel mogelijk voortgebouwd op al bestaande kennis en instrumenten.

De studievoordigheden die zijn opgenomen in de vragenlijst zijn;

- Plannen
- Samenwerken
- Bronnengebruik
- Teksten lezen
- Reflecteren
- Probleem oplossen

De loopbaancompetenties die zijn opgenomen in de vragenlijst zijn;

- Kwaliteitenreflectie
- Motievenreflectie
- Werkexploratie
- Loopbaansturing
- Netwerken

Elke vaardigheid is gemeten door middel van meerdere concrete stellingen. Studenten kregen een schaal van 1 tot 5 met twee uiterste vormen van gedragingen voorgelegd. Naast stellingen over de hbo-vaardigheden zijn ook vragen opgenomen over de deelname aan (voorlichtings)activiteiten. Meer informatie over de ontwikkeling van de vragenlijst is te vinden in de onderzoeksrapportage [1].

Vaardigheden in het mbo

Het meetinstrument is gedurende het onderzoeksproject bij diverse groepen studenten op verschillende momenten in het mbo en hbo afgenomen. In totaal hebben 897 studenten de vragenlijst minimaal één keer ingevuld.

Gemiddeld vinden studenten zichzelf redelijk vaardig, maar wel nog met ruimte voor mogelijke verbetering. Het gemiddelde oordeel loopt per vaardigheid tussen de 3,1 en 3,9 op een schaal van 1 tot 5. Studenten schatten zichzelf het meest vaardig in op de vaardigheden reflecteren, samenwerken en werkexploratie, en het minst vaardig op plannen, teksten lezen, loopbaansturing en netwerken.

Studenten die zichzelf vaardig inschatten op de ene vaardigheid zijn over het algemeen ook positiever over zichzelf op andere vaardigheden. Er zijn wel enkele uitzonderingen. Zo hangt de vaardigheidsscore op plannen niet samen met werkexploratie en bestaat er geen verband tussen vaardig zijn in teksten lezen en netwerken.

Gedurende het mbo groeien hun hbo-vaardigheden nauwelijks, aldus studenten. Enkel bij de vaardigheid problemen oplossen oordelen mbo-studenten aan het einde van het laatste jaar in het mbo significant hoger over zichzelf dan aan het begin van het laatste jaar.

Deelname aan activiteiten

Bijna alle mbo-studenten geven in de vragenlijst aan (voorlichtings)activiteiten te hebben gevolgd. De meest voorkomende activiteiten zijn:

1. Een algemene voorlichting over het hbo
2. Een open dag/avond
3. Keuzedeel ter voorbereiding op het hbo
4. Gesprekken met de slb'er/mentor
5. Voorlichting over opleidingen en beroepen door oud-leerlingen of studenten
6. Interesse- of competentietest

Het meest behulpzaam vonden studenten een open dag, een interesse-/competentietest en een oriëntatieopdracht/stage.

Ten tijde van de vragenlijst had corona grote impact. Bij bijna de helft van de studenten gingen activiteiten die zij wilden doen (met name open dagen en proefstuderen) vanwege corona niet door.

Naast voorlichtingsactiviteiten is er ook binnen de mbo-studie aandacht voor de overstap naar het hbo. Bij een derde van de studenten gebeurt dit voor het eerst in het tweede jaar, bij de helft in het derde jaar en bij 15% pas in het vierde jaar van het mbo. Studenten vinden de begeleiding bij het keuzeprocess niet tot een beetje behulpzaam: ze oordelen gemiddeld met een 2,4 op een schaal van 1 tot 5. De studieloopbaanbegeleiding wordt beter beoordeeld. Met een gemiddeld oordeel van 3,3 zijn studenten redelijk tevreden.

[1] Jenniskens, T. Leest, B., Wolbers, M., de Lange, M., Peters, M. & Bomhof, M. (2023). Verdieping en verbreding van bestaande doorstroomactiviteiten ter bevordering van de overgang mbo-hbo. Nijmegen: KBA.

Samenhang activiteiten en hbo-vaardigheden

Studenten die (voorlichtings)activiteiten volgen schatten zichzelf over het algemeen meer vaardig in dan studenten die dit niet doen. Hieronder staat dit per activiteit beschreven. Er is hierbij gecontroleerd voor kenmerken van de student zoals leeftijd, geslacht en type studie.

- Mbo-studenten die een keuzedeel voorbereiding hbo volgden schatten zichzelf meer vaardig in op teksten lezen, kwaliteitenreflectie en motievenreflectie dan studenten die dit niet hebben gedaan.
- Deelnemers aan een proefstudeerdag schatten zichzelf als meer vaardig in op bronnengebruik, motievenreflectie en loopbaansturing.
- Studenten die een gesprek over het hbo met de slb'er of mentor hebben gehad schatten zichzelf meer vaardig in op reflecteren, kwaliteitenreflectie, motievenreflectie, loopbaansturing en netwerken.
- Studenten die een open dag hebben bezocht schatten zichzelf meer vaardig in op plannen.

We zien dat studenten die deelnemen aan voorlichtingsactiviteiten zichzelf hoger inschatten op sommige vaardigheden dan studenten die dit niet hebben gedaan. We weten daarmee niet zeker of deze activiteiten bijdragen aan meer vaardigheden. Het is ook mogelijk dat studenten die vaardiger zijn eerder deelnemen aan activiteiten, bijvoorbeeld omdat ze meer zelfstandig sturing geven aan hun loopbaan.

Voorspellende waarde van het meetinstrument

Aan de hand van de metingen onder studenten is ook onderzocht in hoeverre studenten die hun vaardigheidsniveau hoger inschatten daadwerkelijk succesvoller zijn in het hbo. De verwachting is immers dat het beheersen van studie- en loopbaanvaardigheden bijdraagt aan een soepele overstap mbo-hbo en daarmee aan meer studiesucces in het hbo.

Van 459 studenten die in studiejaar 2020/21 vanuit het mbo bij de HAN instroomden en de vragenlijst hebben ingevuld is informatie beschikbaar over de studieuitval en het aantal behaalde studiepunten in de vier periodes van het eerste hbo-jaar.

Het aantal studenten dat uitviel is relatief laag. In het eerste jaar van het hbo is 6,3% uitgevallen. Waarschijnlijk heeft het afschaffen van het bindend studieadvies als gevolg van de coronapandemie een rol gespeeld. Gecontroleerd voor een aantal achtergrond-kenmerken van studenten, blijkt er een samenhang te zijn tussen enkele studievaardigheden en het aantal behaalde studiepunten in het hbo. Studenten die zichzelf in het mbo hoger inschatten op de vaardigheid plannen behalen gemiddeld een hoger aantal studiepunten in hun eerste jaar hbo. Ook reflecteren lijkt bij te dragen. Bij de vaardigheid problemen oplossen zien we juist een negatieve samenhang. Er is geen samenhang tussen het vaardigheidsniveau en studieuitval gevonden.

Ook bij loopbaancompetenties zien we enkele samenhangen. Studenten die zichzelf in het mbo meer vaardig vonden op netwerken behalen weliswaar minder studiepunten in hun eerste hbo-jaar maar vallen wel minder vaak uit in het eerste jaar. Studenten die zichzelf hoger beoordelen op de competentie werkexploratie vallen ook minder vaak uit in het eerste hbo-jaar.

Conclusies en aanbevelingen

Aanbevelingen voor de praktijk

De drie designteams hebben elk eigen activiteiten ontwikkeld, geïmplementeerd en aangepast met als doel om de overstap mbo-hbo voor studenten makkelijker te maken. Onze aanbevelingen voor andere mbo- en hbo-instellingen die hiermee aan de slag willen zijn hieronder te vinden.

Behoeften van studenten

Het bevragen van de doelgroep (studenten en docenten) heeft een grote meerwaarde, zodat activiteiten aansluiten bij de vraag van de praktijk. De uitwisseling en gesprekken met studenten werden als zeer waardevol ervaren. Daarom is het aan te bevelen om studenten in verschillende fasen van het ontwerp te betrekken, in ieder geval bij de probleem-verkenning, reflectie op het ontwerp en bij de evaluatie.

Mbo-studenten hebben behoefte aan een positieve benadering van de overstap naar het hbo. In praktijk blijkt dat deze overstap regelmatig ontmoedigd wordt. Ook horen ze graag van *peers* die zelf al ervaring hebben opgedaan met de overstap naar het hbo.

Professionalisering docenten

De behoefte aan professionalisering op het gebied van LOB is groot onder mbo- en hbo-docenten. De training die in dit onderzoek is ontworpen biedt ruimte voor doorontwikkeling. De training kan bijdragen aan het vergroten van het bewustzijn van docenten om mbo-studenten die de ambitie hebben om door te stromen goede en passende ondersteuning te geven. Nu blijkt nog uit gesprekken met studenten dat zij soms gedemotiveerd worden door hun docenten op het mbo, in plaats van gestimuleerd om hun mogelijkheden te verkennen. Ook in relatie tot kansengelijkheid is dat een gemiste kans.

Mbo- en hbo-docenten hebben vooral behoefte aan concrete handvatten rondom de doorstroom mbo-hbo die makkelijk zijn toe te passen in de dagelijkse praktijk. Dit bleek uit de designteams waarin aan het keuzedeel voorbereiding hbo en de LOB-training voor docenten is gewerkt. Het verdient aanbeveling om meer structureel aandacht te geven aan het vergroten van kennis over de mbo-hbo overstap en het handelingsperspectief van docenten op dit gebied.

De ontmoeting tussen docenten bleek waardevol, maar ook lastig te organiseren. Het succes van een dergelijk project is sterk afhankelijk van de mate waarin docenten vrijgemaakt worden om te kunnen meewerken aan het project.

Organisatie en randvoorwaarden

De diversiteit van de activiteiten toont de behoefte aan maatwerk aan. Bij specifieke instellingen en opleidingen kan de behoefte weer net wat anders liggen. Het verdient daarom aanbeveling om aan te sluiten op de concrete behoefte van studenten en docenten. Dat kunnen specifieke activiteiten voor bepaalde studenten, opleidingen, teams of domeinen zijn, naast bredere ingestoken aanpakken vanuit de instelling.

Bij initiatieven gericht op oriëntatie en LOB heeft het meerwaarde om docenten en studenten zelf een actieve rol te laten spelen zodat het iets wordt van de opleidingen zelf. Facilitering van studenten en docenten is hierbij van belang.

Inbedding in de organisatie is belangrijk voor verduurzaming van de activiteiten. Denk aan aansluiten bij een intern netwerk dat zich bezighoudt met doorstroom of het aanstellen van een trekker die dit thema als aandachtsgebied heeft binnen de instelling of het cluster. Door de HAN en de mbo-instellingen in de regio wordt al samengewerkt in het samenwerkingsverband RxH. Ook op het niveau van de opleidingen of sectoren zou een meer structurele samenwerking tussen mbo en hbo kunnen bijdragen aan het versoepelen van de overstap.

Reflectie en aanbevelingen verder onderzoek

In ons onderzoek zien we enkele aanwijzingen dat sommige studievervaardigheden en loopbaancompetenties samenhangen met een succesvolle overstap van mbo naar hbo. Het volgen van (voorlichtings)activiteiten in het mbo lijkt hier ook invloed op te hebben. Wel zien wij nog veel kansen om het meetinstrument en onderzoek te verbeteren en om meer in detail te onderzoeken welke factoren invloed hebben op een succesvolle doorstroom.

Er is een blijvende behoefte aan informatie over doorstroomactiviteiten mbo-hbo. Er wordt op dit vlak veel ondernomen door individuele onderwijsinstellingen en door regio's. Partijen lijken hierbij niet altijd bewust van andere initiatieven in het land, waardoor het wiel telkens opnieuw uitgevonden wordt. Er is geen up-to-date overzicht van de initiatieven in het land en onderzoek naar de opbrengsten van de activiteiten is zeer beperkt waardoor kansen worden gemist om van elkaar te leren. Een overzicht of digitale plek om deze informatie bij te houden zou heel waardevol zijn.

Het meetinstrument is een zelfbeoordeling van studenten. Het instrument slaagt er hierdoor goed in om studenten bewuster te maken van de hbo-vaardigheden die ertoe doen in het hbo en hen te laten reflecteren op de mate waarin ze deze beheersen.

In de toekomst kan de toegevoegde waarde van het instrument als reflectietool worden uitgebreid worden. Bijvoorbeeld door het op te nemen in een online omgeving, door studenten een terugkoppeling te geven van hun antwoorden of door studenten op basis van hun antwoorden tips voor oefening mee te geven.

Dat het meetinstrument bestaat uit een zelfbeoordeling maakt het echter lastig om objectief vast te stellen of studenten vooruit zijn gegaan in hun hbo-vaardigheden. Het is mogelijk dat studenten zichzelf door de tijd steeds realistischer of kritischer inschatten. Dan zouden student volgens hun eigen oordeel zelfs slechter gaan scoren op hbo-vaardigheden, terwijl er wel degelijk vooruitgang is.

Vaardigheidsontwikkeling was mogelijk ook lastig vast te stellen omdat de periode tussen de voor- en nameting beperkt was (namelijk najaar en voorjaar binnen hetzelfde studiejaar). Het valt te verwachten dat de ontwikkeling van hbo-vaardigheden over een langere periode plaatsvindt. Voor toekomstig onderzoek zou het daarom relevant zijn om de ontwikkeling van hbo-vaardigheden gedurende meer studie jaren in het mbo te bestuderen. Hetzelfde geldt voor studiesucces in het hbo, waarbij nu alleen gekeken is naar het aantal behaalde studiepunten en de uitval in het eerste jaar hbo. Het volgen van studiesucces in het hbo op lange termijn zou van toegevoegde waarde zijn.

Als laatste speelt een causaliteitskwestie. We kunnen niet met zekerheid vaststellen of deelname aan voorlichtingsactiviteiten onder studenten leidt tot de ontwikkeling van studievervaardigheden en loopbaancompetenties. Alternatieve verklaringen zijn dat meer vaardige studenten sneller deelnemen aan deze activiteiten of dat er nog een onbekende andere factor speelt. Door in de analyses te controleren voor achtergrondkenmerken van studenten is wel een aantal mogelijke beïnvloedende factoren uitgesloten.

The logo for ROC A12, featuring the letters 'R O C' in a bold, black, sans-serif font, followed by a stylized black graphic element resembling a wing or a sail, and the letters 'A 12' in a bold, black, sans-serif font.The logo for ROC Nijmegen, featuring the letters 'ROC' in a bold, black, sans-serif font with a white outline, followed by the word 'NIJMEGEN' in a bold, black, sans-serif font.The logo for Rijnijssel, featuring the word 'rijnijssel' in a bold, sans-serif font. The 'rij' is in orange, 'nij' is in purple, and 'ssel' is in blue.The logo for Graafschap College, featuring a stylized 'G' in blue and green, followed by the words 'Graafschap' and 'College' in a bold, black, sans-serif font.The logo for KBA Nijmegen, featuring a stylized 'i' in blue with a red dot above it, followed by the text 'KBA Nijmegen' in a bold, sans-serif font.The logo for HAN_, featuring the word 'HAN_' in a bold, pink, sans-serif font.The logo for Oberon, featuring the word 'Oberon' in a bold, sans-serif font. The 'O' is in blue, 'beron' is in green, and 'onderzoek | advies' is in a smaller, blue, sans-serif font below it.The logo for NRO, featuring the letters 'NRO' in a bold, blue, sans-serif font, followed by the text 'NATIONAAL REGIEORGAAN ONDERWIJSONDERZOEK' in a smaller, blue, sans-serif font.

Dit publieksverslag is gemaakt door Oberon.

Het onderzoek is uitgevoerd door de HAN University of Applied Sciences, KBA Nijmegen en Oberon, in samenwerking met het Graafschap College, ROC A12, ROC Nijmegen en Rijn IJssel.

Dit onderzoek is gefinancierd door het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek NRO-projectnummer: 40.5.19620.022

Deze uitgave hoort bij het onderzoeksrapport: Verdieping en verbreding van bestaande doorstroomactiviteiten ter bevordering van de overgang mbo-hbo

